

Посилання:

Мелько Л.Ф. Удосконалення самостійної роботи студентів при вивченні країнознавчих дисциплін / Л.Ф. Мелько // Географія і сучасність. Збірник наукових праць Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. – К.: Видавництво Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова, 2007. – Вип. 17. – С.198–204.

Мелько Л.Ф.

Університет економіки та права “КРОК”

УДОСКОНАЛЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ПРИ ВИВЧЕННІ КРАЇНОЗНАВЧИХ ДИСЦИПЛІН

У статті висвітлюються особливості організації самостійної роботи студентів при вивченні країнознавчих курсів, розглядаються чинники, які впливають на її ефективність. Пропонується модель удосконалення самостійної роботи студентів на прикладі підготовки творчих робіт.

В статье рассматриваются особенности организации самостоятельной работы студентов при изучении страноведческих курсов, факторы, влияющие на ее эффективность. Предлагается модель усовершенствования самостоятельной работы студентов на примере подготовки творческих работ.

The article reflects the peculiarities of organizing the self-tuition work performed by the students while learning the country-study courses, and the aspects affecting the effectiveness of such work are examined. The model of self-tuition work improvement on the example of the creative course preparation is suggested.

Постановка проблеми.

Нова генерація високопрофесійних фахівців – це основа успіху майбутнього України. Високий професіоналізм передбачає не тільки глибокі та міцні знання але й

нестандартне мислення, творчий підхід до вирішення будь-яких ситуацій, потребу та вміння бути успішним.

В умовах демократизації суспільства, орієнтації вищої школи на високі міжнародні освітянські стандарти значно підвищуються вимоги до випускника вищого навчального закладу, його знань, навичок та вмінь.

Успішність навчального процесу забезпечується, насамперед, вміло організованою системою самостійної роботи студентів, як однією з найважливіших його складових. Тому проблема організації самостійної роботи студентів завжди є актуальною і потребує постійного удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів є предметом уваги багатьох науковців різних періодів, про що свідчать численні дослідження та публікації.

Сутність самостійної роботи студентів, підходи до її організації висвітлені у працях А.Алексюка, В.Козакова, В.Онищука, П.Підкасистого та ін. Проблемам самостійної роботи студентів у світлі вимог Болонського процесу присвячені публікації В.Попович, Г.Січкаренко. Рекомендації щодо організації самостійної роботи першокурсників розроблені Т. Балицькою. Питання змісту, сутності, організації самостійної роботи студентів розглядаються у публікаціях В.Буряк, Н.Герман, Т.Пащенко, Г. Романової, Т.Руденко, О.Чиж, Н.Сагіної, Н.Тягонової тощо.

Питання організації самостійної роботи студентів при вивченні географічних дисциплін розглядаються у публікаціях Н. Тарасюк, Л. Василюк, Ф. Тарасюк та ін.

Потребує удосконалення система організації самостійної роботи студентів при вивченні країнознавчих дисциплін, у тому числі за напрямом підготовки “міжнародні відносини”.

Метою статті є розкриття особливостей організації самостійної роботи студентів при вивченні країнознавчих дисциплін, обґрунтування її вдосконалення на прикладі підготовки творчих робіт.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Самостійна робота студента (СРС) – це його навчальна діяльність, “яка планується, виконується за завданням, під методичним керівництвом і контролем викладача, але без його прямої участі” [1, с. 309].

У зв’язку з тим, що існують різні підходи щодо розуміння сутності СРС, автор цієї статті поділяє думку, що самостійна робота студентів – це такий вид навчальної діяльності, який здійснюється у позааудиторний час.

Між ефективністю аудиторної роботи студента та його позааудиторними заняттями, як зазначають В. Попович та Г. Січкаренко, існує взаємозв’язок, тобто, “якщо ми хочемо бачити по-справжньому самостійну роботу студента вдома з її творчим зерном, ми повинні дати поштовх цій творчості в аудиторії, на лекції, практичних, семінарських заняттях” [4, с. 96].

Практичний досвід переконливо свідчить, що ефективність самостійної роботи студентів у вищому навчальному закладі залежить, насамперед, не від окремих чинників, а від її централізованої організації, системного підходу. Має бути створена науково-методична система на єдиній методологічній основі. Хоча специфіка викладання кожної дисципліни вимагає також конкретизованого творчого підходу викладача до вирішення цього питання.

В університеті економіки та права “КРОК” самостійна робота студентів, у тому числі при вивченні країнознавчих курсів, окрім державних нормативних документів, регламентується внутрішніми документами. Відповідно до наказу ректора (від 14.01.2004 №8-8 “Про видання збірників завдань для самостійної роботи студентів”) розроблені “Методичні рекомендації по підготовці до видання збірників завдань для самостійної роботи студентів” (2004), де висуваються єдині концептуальні вимоги та надаються рекомендації викладачам до складання завдань для СРС з дисципліни [3].

Вищезазначений документ містить також нормативні документи про самостійну роботу та контроль знань студентів, а саме витяг із Положення “Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах” (затверджено наказом Міністерства освіти України від 02.06.1993 р. №161).

Особливо варті уваги рекомендації викладачам до складання завдань для самостійної роботи студентів з дисципліни, які охоплюють поради по змістовній

підготовці окремих розділів завдань. Цінним є те, що рекомендації складені на основі широкого обговорення питань організації СРС співробітниками Університету “КРОК”, якими надані пропозиції стосовно форм і методів цієї діяльності [3, с. 8-16]. Окрім цього, слід підкреслити, що рекомендації не є директивними і можуть використовуватися викладачем, виходячи із конкретної навчальної дисципліни та творчого потенціалу автора.

Як викладач зазначу, що подібний централізований підхід до організації самостійної роботи студентів надзвичайно полегшує роботу викладача і спонукає до пошуку завдань творчого характеру.

Завдання для СРС у навчальному курсі “Країнознавство”, які можуть бути рекомендовані як типові до інших країнознавчих курсів, створені відповідно до вищезазначеного документу та окремим розділом включені до навчально-методичного комплексу дисципліни для студентів на пряму підготовки “міжнародні відносини” [2]. Проаналізуємо їх.

Завдання розроблені до всіх розділів та тем дисципліни згідно з робочою навчальною програмою, яка розрахована на три навчальних семестри. Для кожної із 47 тем розроблені обов’язкові, які є ключовими, та додаткові завдання. Для обов’язкових завдань вказується рекомендований час для виконання.

Пропонуємо розглянути типові завдання для СРС у курсі “Країнознавство” (рис.1).

Виходячи із специфіки дисципліни, основними видами завдань є такі: 1) опрацювання лекційних матеріалів; 2) опрацювання навчальної літератури; 3) робота з картою; 4) робота зі статистичними даними; 5) виконання конкретизованих завдань з різноманітними видами відтворення; 6) виконання базових творчих робіт до розділів курсу тощо.

До кожного типу завдань обов’язково вказується рекомендована література, яка поділяється на основну, що наявна у бібліотеці університету, та додаткова.

Рис.1. Типові завдання для СРС у курсі “Країнознавство”.

Опрацювання лекційних матеріалів сприяє актуалізації знань студентів отриманих в аудиторії та полегшує подальшу роботу при підготовці до практичного заняття.

Самостійне опрацювання літератури передбачає роботу студента з різноманітними джерелами інформації. У зв'язку з тим, що студенту приходится працювати з великими обсягами матеріалу, викладачу необхідно надзвичайно ретельно розділити його за ступенем значущості.

Робота з картою є невід'ємною складовою як географічних дисциплін, так і всіх країнознавчих курсів та передбачає виконання завдань як для запам'ятовування, так і творчого характеру. Спеціалісти-міжнародники мають гарно орієнтуватися у геополітичній обстановці, чітко уявляти розстановку сил на міжнародній арені, тому пропонуються численні завдання по політичній карті. Окрім цього, надзвичайно ефективним є використання контурних карт.

Робота зі статистичними даними передбачає навчити студента вмінню будувати діаграми, графіки, робити порівняльний аналіз, узагальнювати результат. Наприклад: 1) використовуючи статистичні дані, проаналізувати розподіл ВВП за секторами економіки в країнах Східної Азії, побудувати узагальнену діаграму, зробити висновок;

2) на основі статистичних даних визначити, яке місце серед провідних країн світу ФРН займає по кількості Нобелівських премій, персональних комп'ютерів, мобільних телефонів, коштів, виділених для наукових досліджень; зробити порівняльний аналіз з іншими країнами світу, представленими у таблицях тощо.

Надзвичайно широкий спектр конкретизованих завдань із різноманітними видами відтворення: конспектування текстів, створення опорних конспектів, таблиць, схем, підготовка міні-виступів, міні-рефератів тощо. Наприклад: 1) проаналізувати причини успіху так званого “шведського соціалізму”, коротко занотувати їх; 2) підготувати тези повідомлення про одну із земель Німеччини; 3) скласти опорний конспект “Порівняльна характеристика демографічної політики Китаю та Індії”; 4) скласти таблицю “Основні концепції країнознавства ХХ ст.” за структурою: назва концепції, автор, основні риси; 5) підготувати міні-виступ про сучасні соціальні проблеми Латинської Америки та проблеми наркобізнесу; 6) підготувати міні-реферат “Ліквідація режиму апартеїду в ПАР тощо.

Пропонуються також завдання і усного характеру на порівняння, узагальнення, оцінку певних явищ, розкриття закономірностей тощо.

На особливу увагу заслуговують базові творчі роботи до розділів курсу. Багаторічний досвід автора дозволяє стверджувати, що творча робота – це одна із найефективніших форм самостійної роботи студентів при вивченні країнознавчих курсів.

Мета підготовки творчих робіт – це розширення та поглиблення знань студента з дисципліни у процесі самостійної роботи.

Завданнями підготовки творчих робіт є: 1) розширення та поглиблення знань студента з певної тематики; 2) формування вмінь та навичок роботи з інформацією (самостійного наукового пошуку країнознавчого матеріалу за різними джерелами інформації; здійснення обробки інформації, її систематизації та узагальнення; публічного представлення та захисту результатів роботи з використанням сучасних мультимедійних засобів навчання; 3) розвиток власного творчого потенціалу; 4) формування комунікаційних навичок та вмінь працювати у творчих групах (у колективі).

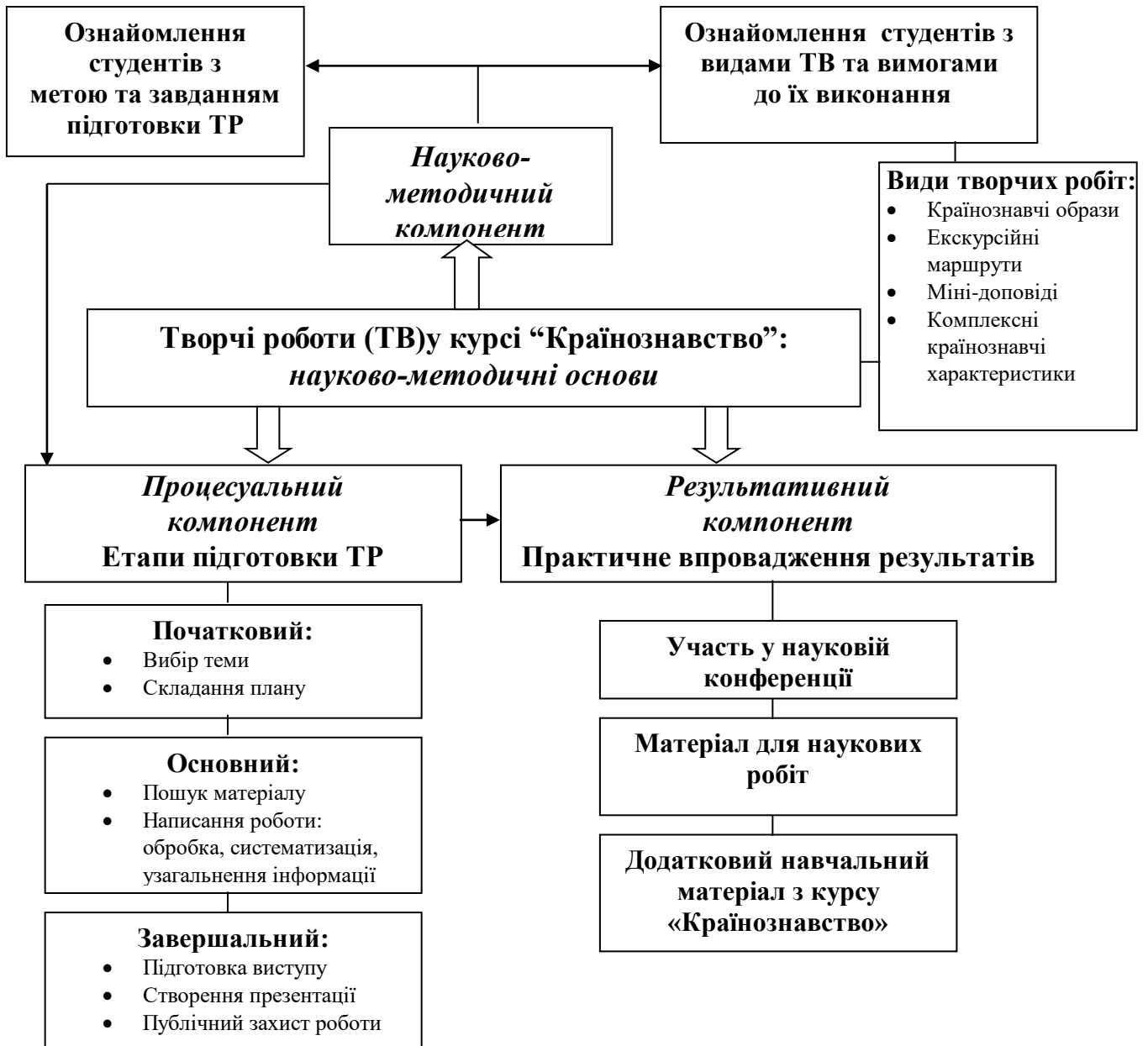
У процесі викладання навчальної дисципліни “Країнознавство” студентам пропонуються різні види творчих робіт, які можуть використовуватися і при викладанні інших курсів. Найефективнішими із них є: 1) країнознавчі образи; 2) екскурсійні маршрути; 3) міні-доповіді; 4) комплексні країнознавчі характеристики. Особливістю є те, що студенти виконують декілька видів творчих робіт під час трьохсеместрового вивчення курсу, поступово удосконалюючи та ускладнюючи їх.

Країнознавчі образи та екскурсійні маршрути – це перші творчі роботи студентів першого курсу, які не викликають труднощів та виконуються з великим задоволенням за орієнтовним планом, запропонованим викладачем. Міні-доповіді вимагають вже певних навиків, вміння самостійно логічно, лаконічно і грамотно структурувати зміст. Комплексні країнознавчі характеристики є найбільш складним видом творчих робіт, які виконуються у міні-групах і є серйозним практичним здобутком. Теми розробляються і пропонуються викладачем, але враховуються також побажання студента.

Враховуючи практичний досвід, нами представлена модель організації самостійної роботи студентів на прикладі підготовки творчих робіт (рис.2).

Модель складається із трьох структурних компонентів: 1) науково-методичного; 2) процесуального; 3) результативного.

Суть *науково-методичного компоненту* моделі полягає в тому, щоб чітко ознайомити студента з метою, завданням, видами творчих робіт, основними вимогами до їх виконання. Результат можна вимагати тільки у тому випадку, коли є науково-методичні підходи до вимог.

Рис.2. Модель удосконалення СРС на прикладі підготовки творчих робіт.

Процесуальний компонент передбачає струнку побудову самого процесу, етапів виконання творчих робіт, яких ми виділяємо три: початковий, основний, завершальний.

Початковий етап передбачає вибір теми, складання плану творчої роботи. У більшості випадків є потреба консультації з викладачем. Основний етап найбільш кропіткий. Він вимагає ретельного пошуку інформації за різноманітними джерелами, її обробки систематизації, узагальнення. Завершальний етап є не менш важливим, мета якого полягає в представленні результатів своєї роботи. Це вимагає написання лаконічної доповіді, що є надзвичайно складним для більшості студентів під час

підготовки перших робіт, створення мультимедійної презентації та публічного захисту результатів.

Планомірна підготовка творчих робіт є початковим корисним досвідом для підготовки подальших наукових, кваліфікаційних робіт, публічних виступів на наукових конференціях, у майбутній професійній діяльності. Тому важливою ланкою моделі є *результативний компонент*, який передбачає практичне впровадження набутих розробок.

Звичайно, не всі творчі роботи однаково якісно підготовлені, але кращі з них можуть слугувати студенту матеріалом для написання наукової статті з подальшим виступом на конференції, для написання курсових робіт, додатковим навчальним матеріалом для майбутніх поколінь студентів, за згодою автора роботи.

Організація підготовки творчих робіт студентів є надзвичайно кропітким процесом, який вимагає від викладача чималих зусиль. Але досвід показує, що ці зусилля виправдані результатом, які викладач спостерігає по завершенню вивчення дисципліни.

Аналіз опитування студентів після завершення вивчення курсу “Країнознавство” свідчить про їх значний інтерес до виконання творчих робіт. Немає жодної негативної відповіді щодо ефективності такої форми самостійної роботи. Студенти наголошують на поглибленні знань з курсу, на отриманні вмінь працювати з великими обсягами інформації, на можливості реалізувати творчий потенціал, розвинути ораторські здібності.

Обґрунтування особливостей організації самостійної роботи студентів при вивченні країнознавчих курсів дозволяє зробити наступні **висновки**.

Самостійна робота студента – це одна з найважливіших складових навчального процесу, поштовх до самовдосконалення студента, розвитку творчого потенціалу особистості.

Ефективність організації самостійної роботи студентів залежить від багатьох чинників (професіоналізм викладача, потенціал студента, навчально-методична складова тощо), але одним із найголовніших є централізований, системний підхід до

організації самостійної роботи у вищому навчальному закладі на єдиній методологічній основі.

Створення збірників для самостійної роботи студентів із системою типових та творчих завдань сприяє успішності навчального процесу.

Творчі роботи є однією з найефективніших форм самостійної роботи студентів.

Модель удосконалення СРС на прикладі підготовки творчих робіт у курсі “Країнознавство” може бути рекомендована автором для застосування при викладанні країнознавчих та інших курсів.

Список використаної літератури:

1. Кузьмінський А.І. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. – К.: Знання, 2005. – 486 с.
2. Мелько Л.Ф., Уварова Г.Ш. Країнознавство: Навчально-методичний комплекс дисципліни. – К.: Університет економіки та права ”КРОК”, 2005. – 130 с.
3. Методичні рекомендації по підготовці до видання Збірників завдань для самостійної роботи студентів / Укладач О.І. Шаров. . – К.: Університет економіки та права ”КРОК”, 2002. – 16 с.
4. Попович В.В., Січкаренко Г.Г. Самостійна робота як чинник пізнавальної активності студентів // Наука та наукознавство – 2005.– №2.– С.94-107.